

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

До захисту допущено
_____ 2020 р.
Завідувач кафедри
ОДПМ і РТМ
_____ Н.О. Урсу

Дипломна робота
магістра

з теми: **МИСТЕЦТВО ДИТЯЧОГО ПОРТРЕТУ В
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МАЛЯРСТВІ**

Виконала: студентка 2 курсу
магістратури спеціальності
014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво*)
Мельничук Катерина Василівна

Керівник: **В.А. Віштаченко**,
кандидат мистецтвознавства,
ст. викладач

Рецензент: **І.В. Паур**,
кандидат історичних
наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Портрет у мистецтвознавчих дослідженнях.....	8
1.2. Дитячий портрет як складова європейського портретного живопису....	15
Висновок до розділу.....	18
РОЗДІЛ 2	
ДИТЯЧИЙ ПОРТРЕТ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЖИВОПИСІ	
2.1. Художні характеристики дитячого портрету в західноєвропейському малярстві.....	19
2.2. Дитячий портрет у творчості провідних західноєвропейських живописців.....	27
Висновок до розділу.....	31
РОЗДІЛ 3	
СПЕЦИФІКА ДИТЯЧОГО ПОРТРЕТУ В УКРАЇНСЬКОМУ МАЛЯРСТВІ	
3.1. Генеза дитячого портрету в українському образотворчому мистецтві....	32
3.2. Кольорові та композиційні рішення у зображенні дітей	37
3.3. Стилiстичні особливості дитячого портрету в українському малярстві...	43
Висновок до розділу.....	49
РОЗДІЛ 4	
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДИТЯЧИХ ОБРАЗІВ У ЖИВОПИСІ	
4.1. Традиції та новаторство в сучасному дитячому портреті.....	50
4.2. Техніки виконання сучасного дитячого портрету.....	55
Висновок до розділу.....	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДМУОМ – Державний музей українського образотворчого мистецтва

ДТГ – Державна Третьяковська галерея

рр. – роки

р. – рік

ст. – століття

та ін. – та інше

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку мистецтвознавства позначений новим розумінням широкого кола проблем і явищ європейського мистецтва, переосмисленням доробку попередників, особливо в царині ідейно-теоретичного підґрунтя мистецтва. Пропоноване дослідження покликане перенести акценти у вивченні поставленого питання, оскільки назріла необхідність нових наукових підходів до явищ європейського мистецтва. На даному етапі актуальність здобуває новий ракурс вивчення історії мистецтва як історії порушуваних і розв'язуваних у ній естетичних проблем.

Дослідження специфіки портретного жанру, зокрема дитячого портрету, є актуальною проблемою європейського мистецтвознавства. Необхідність висвітлення даної проблеми зумовлена насамперед тим, що саме портретний жанр, актуалізований історичною логікою розвитку суспільства, став відображенням духовного життя краю.

Саме аналіз художньо-стилістичних особливостей дитячих портретів, виявлення їх типологічних ознак, узагальнення відомих і пошук нових даних, систематизація масиву пам'яток дозволили локалізувати живописний осередок у новому ракурсі вивчення історії європейського образотворчого мистецтва. Нерозробленість проблеми дозволила сформулювати **мету розвідок:** проаналізувати художньо-стильові особливості дитячого портрету у контексті естетико-художніх концепцій; дослідити історію розвитку зображення дітей, особливості кольорових та композиційних вирішень.

Завдання дослідження:

1. Систематизувати наявну джерельну базу, виділивши основні групи джерел: малярські твори та теоретичні джерела.
2. Проаналізувати мистецьку спадщину художників-портретистів як об'єкт образотворчого мистецтва.
3. Виявити специфіку дитячого портрету в українському малярстві.
4. Визначити особливості сучасної інтерпретації дитячих образів.

Об'єкт дослідження – дитячий портрет як різновид європейського та українського жанрового живопису.

Предмет дослідження – образні та формальні мистецтвознавчі характеристики дитячого портрету.

Хронологічні межі дослідження охоплюють XVII – початок XX ст.ст.

Територіальні межі дослідження поширюються на терени Європи та сучасної України.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. До загальнонаукових методів належать: фактологічний, представлений виявленням і вивченням візуального матеріалу; аналітичний, представлений аналізом літературних джерел; метод порівняльного аналізу, представлений порівняльним аналізом творчості європейських художників. До спеціальних методів належать статистичний метод та мистецтвознавчий метод роботи з першоджерелами.

Наукова новизна дослідження. Здійснений мистецтвознавчий аналіз арсеналу художніх засобів та особливостей творчої манери митців-портретистів у галузі європейського та вітчизняного дитячого портрету.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути застосовані для вивчення історії українського та європейського образотворчого мистецтва; як методична основа при розробці навчальних програм у процесі викладання мистецтвознавчих дисциплін у закладах різного рівня акредитації.

Апробація результатів дослідження проходила у вигляді доповідей на звітних конференціях за результатами наукових досліджень студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 2019-2020 рр.

Структура і обсяг магістерської роботи. Текстова частина роботи викладена на 69 листках друкованого тексту та складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 позицій), додатків.

ВИСНОВКИ

Образ людини в українському малярстві кінця XVIII – першої половини XX ст. став тією константою, навколо якої оберталися ідейно-естетичні пошуки митців; відповідно – портрет став тим жанром, котрий акумулював еволюцію стилів у тогочасному мистецтві. У розвитку українського портретного живопису кінця XVIII – першої половини XIX ст. можна умовно сказати, що відбувалося активне утвердження ідей романтизму поєднуючись із реалізмом середини XIX ст. Основою для розвитку портретного малярства зазначеного періоду стало поєднання вітчизняних художніх традицій попередньої епохи і ознайомлення із передовими західноєвропейськими тенденціями, що творчо інтерпретувалися місцевими митцями. На явища мистецького життя України кінця XVIII – початку XIX століть суттєво вплинули об'єктивні суспільно-політичні трансформації. Стилiстична еволюція малярства проходила у прямій залежності від комплексу явищ художнього життя країни (наявності мистецьких освітніх осередків, загальнодоступних музеїв і галерей; виставкової діяльності і зародження критики) та середовища замовників малярських творів.

У західноєвропейському портреті кінця XVIII – пер. пол. XIX ст. образ дитини відтворювався через призму або репрезентативної, або камерної функції портрета. Власне на зламі XVIII-XIX століть досить виразно уніфікувався формальний та технічний бік жанру, коли всі елементи композиції трактувалися рівномірно. Натомість, розвиток естетико-художнього трактування дитини йшов у напрямку до поглиблення психологічної характеристики героя, що посилив суб'єктивне начало художньої творчості, загострив увагу на індивідуальному дитячому світі, сприяв пробудженню відчуття природи, усвідомлення краси в її натуральних формах. Особливо ліричним забарвленням у творчості провідних європейських портретистів були позначені образи дітей.

Світ дитинства – невід'ємна сторона образу і культури будь-якого народу. Проте науково-пізнавальний і художньо-гуманітарний інтерес до

цього питання, виникає лише на певному етапі соціального і культурного розвитку суспільства.

Особливий світ сокровених відчуттів відкривається в творчості художників. Діти служили їм вічним джерелом краси і натхнення.

Дитячі образи дозволяють вдивитися в обличчя минулих епох, зрозуміти і відчувати, що дитина у всі часи – символ невід’ємності буття, а значить, вічності світу. І дійсно, змінюються епохи та стилі, а тема дитинства залишається значущою, користується попитом, і дитячі образи на полотнах художників продовжують чіпати серця.

Маленька людина може бути схожа на дорослу: така ж вдумлива, занурена у свій власний світ думок і переживань, або, навпаки, бути подитячому наївна, мила та безтурботна.

У створенні дитячих портретів важливе значення відіграє фон, в якому буде відображена дитина. Це може бути справжня домашня обстановка, природа, студія або вигадане казкове середовище.

Портрет дитини – це досить складне заняття, особливо для художника звиклого писати портрети дорослих людей. При зображенні дитини необхідно дотримувати деякі правила і тонкощі малювання дитячої зовнішності. Діти дуже сильно відрізняються від дорослих, це пропорції обличчя і тіла, властивості дитячої шкіри. Відобразити це на портреті завдання, яке під силу лише високо професійному художнику. Просто необхідно зуміти передати в портреті вік дитини, адже кожен прожитий рік накладає на обличчя дитини свій відбиток, а це дуже не просте завдання. Абсолютно невеликий відступ від пропорцій, призводить до спотворення віку дитини.

Тільки майстерність художника допоможе перенести на папір всі тонкощі особи дитини, її життєрадісності, дитячого світосприйняття. Для створення якісного дитячого портрета художнику потрібні гарний настрій, любов до дітей, гаряче бажання відобразити на довгі часи ту невинність і принадність, властиву виключно дітям. При створенні дитячого портрета

художнику необхідно розуміння цього, в його завдання входить зобразити маленьке диво, виплеснути на лист все те, що викликає розчулення і сльози радості у дорослих.

Вдалих для портрета момент потрібно вміти відчутти, зловити, проявити свій талант і професіоналізм, створити портрет, на який люди не зможуть дивитися без задоволення. У створенні дитячих портретів важливе значення відіграє фон, в якому буде відображена дитина. Це може бути справжня домашня обстановка, природа, студія або вигадане казкове середовище.

Живописці, зображаючи дитячі образи, слідували культурним і етичним канонам свого суспільства. Західноєвропейські художники в перебігу декількох століть освоювали духовну сферу дитячого портрета. Російським майстрам вдалося прискореними темпами шукати і розробляти образотворчі засоби і способи віддзеркалення дитинства. Дитячі образи в українському живописі наділені непередаваною самобутністю, психологізмом, властивим вітчизняним майстрам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андронікова М.В. Про мистецтво портрета. Київ. 1975. 180 с.
2. Афанасьєв В.А. Українське радянське образотворче мистецтво. Київ : Радянська школа, 1978. 160 с.
3. Афанасьєв В.А. Мистецтво. Київ. 1963. 250 с.
4. Безхутрий М.П., Левченко О.С. Альбом. Київ : Мистецтво, 1984. 224 с.
5. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини XVII-XVIII ст.: нариси з історії українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 1981. 320 с.
6. Білецький П.О. Український портретний живопис XVII – XVIII ст. Проблеми становлення і розвитку. Київ : Мистецтво, 1969. 340 с.
7. Білецький П.О. Мова образотворчих мистецтв. Київ. 1973. 143 с.
8. Білецький П.О. Український портретний живопис XVII-XVIII ст. Київ. 1969. 346 с.
9. Волков Н.Н. Цвет в живописи. Москва : Искусство, 1984. 180 с.
10. Габричевський А.Г. Портрет як проблема зображення. Мистецтво портрета. Москва. 1928. 165 с.
11. Говдя П.І. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. Київ. 1964. 186 с.
12. Дитячий образ у портретному малярстві Львова першої половини XIX ст. / Мистецтвознавство – 2000. Наук. збірник, 2001. 296 с.
13. Егорова К.С. Портрет в творчестве Рембрандта. Москва. 1975. 89 с.
14. Ернст Ф.М. Українське мистецтво XVII-XVIII ст. Київ. 1919. 194 с.
15. Жаборюк А.А. Український живопис останньої третини XIX – початку XX століття Київ. 1990. 286 с.
16. Жолтовський П.М. Український живопис XVII – XVIII ст. Київ. 1978. 170 с.
17. Затенацький Я.П. Українське мистецтво першої половини XIX ст. Київ. 1964. 354 с.
18. Зінгер Л.С. Про портрет. Проблеми реалізму в мистецтві портрета. Москва. 1969. 420 с.

19. Иванова Р.В. Портрет в западноевропейской живописи. М. 1988. 265 с.
20. История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение. Москва : «Высшая школа», 1987. 348 с.
21. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала XX века / [отв. ред. Е.И. Ротенберг, М.И. Свицерская]. Москва. 1988. 280 с.
22. Історія Українського мистецтва. Радянське мистецтво 1917-1941 років. (том п'ятий) Київ. 1967. 369 с.
23. Каптерева Т.П. Испания: История искусства. Москва. 2003. 292 с.
24. Кеменов В.С. Веласкес в музеях СССР: Анализ картин и их место в творчестве художника. Ленинград. 1977. 241 с.
25. Кеменов В.С. Веласкес. Ленинград. 1972. 356 с.
26. Костомаров М. Галерея портретів: Біографічні нариси. Київ. 1992. 182 с.
27. Лазарев В.Н. Портрет в европейском искусстве XVII века. Москва. 1937. 246 с.
28. Львівське портретне малярство кінця XVIII – першої половини XIX ст. Питання традицій і новацій. (Вип. 5-6). Львів. 320 с.
29. Львівський портрет кінця XVIII – першої половини XIX ст. у контексті європейського малярства. (Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва). Київ. 2001. 194 с.
30. Мистецтво портрета / [авт. тексту А.Г. Габричевський]. Москва. 1928. 246 с.
31. Митці України: Енциклопедичний довідник. Київ. 1992. 220 с.
32. Негода Б. М. Живопис. Навчальний посібник. 2005. 167 с.
33. Нельговський Ю.П. Українське мистецтво: від найдавніших часів до початку XX століття. Київ : Видавництво «Радянська Школа», 1976. 123 с.
34. Овсійчук В.А. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. Київ. 2001. 186с.
35. Портрет у творчості українських живописців : альбом / [авт.-упоряд. В.В. Рубан]. Київ : Мистецтво, 1979. 241 с.

36. Романичев А.В. Можливості портрета. Київ. : Художник. 1973. 165 с.
37. Рубан В.В. Український портретний живопис другої половини ХІХ – початку ХХ століття Київ. 1986. 224 с.
38. Рубан В.В. Портрет у творчості українських живописців. Київ : Мистецтво, 1979. 315 с.
39. Смирнова И. Тициан и венецианский портрет ХVІ века. Москва. 1984. 250 с.
40. С веком наравне. (Рассказы о картинах, том 3). Москва : «Молодая гвардія», 1990. 350 с.
41. Стасевич В.Н. Мистецтво портрета. Москва. 1972. 146 с.
42. Український живопис ХІХ – початку ХХ століття : альбом. Київ. : Артанія Нова, 2005. 380 с.
43. Український живопис: Сто вибраних творів : альбом / [авт.-упоряд. Ю.В. Беличко]. Київ : Мистецтво, 1985. 254 с.
44. Український портрет ХVІ – ХVІІІ століття: каталог-альбом. Київ.2006. 351 с.
45. Українське народне малярство ХІІІ – ХІХ століття: альбом / [авт.-упоряд. А. Мельник] Київ. 1996. 236 с.
46. Уманцев Ф.С. Мистецтво давньої України. Київ : Либідь, 2002. 158 с.
47. Фріче В. Соціологія мистецтва. «Портретний жанр». Москва. 1926. 240 с.
48. Членова Л.О. Мурашко Київ : Мистецтво, 1986. 310 с.
49. Шейко В.М. Історія Української культури. Київ. 2006. 125 с.
50. Щаксон А.В. Про подібність. Москва. Художник. 1963. (№ 9). 280 с.
51. Електронний ресурс. Режим доступу <http://marinni.livejournal.com/39306.html>
52. Електронний ресурс. Режим доступу <http://leonardo-studio.livejournal.com/8912.html>
53. Електронний ресурс. Режим доступу <http://leonardo-studio.livejournal.com/10242.html>
54. Електронний ресурс. Режим доступу <http://news.rambler.ru/15434810>

55. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.belygorod.ru/catalog/91766/>
56. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.museum.ru/N28729>
57. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.tonnel.ru/?l=gzl&uid=952&op=bio>
58. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://5ballov.qip.ru/referats/preview/76764/11/?referat-hudojniki-p-vn-chnogo-v-drojdennya-span-frants-ukr-versiya>
59. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.travel.ru/news/2013/01/15/211575.html>
60. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.actual-art.org/en/k2010/st2010/96-viz/200-detskij-portret-ispanskikh-khudozhnikov.html>